

Orta Aziýadan Mesopotamiýa şumer göçleri

Category: Kitapcy,Sözler,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Orta Aziýadan Mesopotamiýa şumer göçleri ORTA ASYA'DAN
MEZOPOTAMYA'YA SÜMER GÖÇLERİ VE KÜLTÜREL ETKİLERİ

Kavimlerin ortaya çıkışlarında ve başka kavimlerle etkileşimlerinde göçlerin etkisi büyüktür. Göçlerin büyük bir kısmı Asya içlerinden yapılmıştır. Göçlerin yapıldığı yer ise Türklerin anavatanı olarak kabul edilen Orta Asya'dır. Orta Asya merkezli yapılan göçler dalgalar halinde belirli zaman dilimlerinde yapılmıştır. Kavimler bir yerden başka bir yere çeşitli sebeplerle göç ederlerken belirli güzergâhları takip etmişlerdir. Göçler çoğunlukla doğudan batıya doğru olmuş bazen de ters istikamette yapılmıştır. Binlerce yıl dalgalar halinde devam eden göçler başlıca iki yoldan olmuştur. Bunlardan biri kuzey yoludur. Bu yol Ural dağları ile Hazar denizi arasından ve Karadeniz'in kuzeyinden geçmektedir. Güney yolundan Kafkasları geçmek suretiyle kuzey yoluna ulaşan kabileler de olmuştur. Güney yolundan Ön Asya'ya aralıklı olarak yapılan göçler tarih öncesi devirlerde başlamıştır. Buraya ilk göç edenlerin Sümerliler olduğu kabul edilmektedir. Sümerlilerin Turanî bir kavim olması, bunların menşeyini Orta Asya'ya götürmektedir (Durmuş, 1993: 21).

Sümerliler ile ilgili bilgilerimizin çoğunluğu I. ve II. Dünya Savaşı arasındaki zaman diliminde yapılan kazılar sonucunda gün yüzüne çıktı. Sümerliler ile ilgili yapılan araştırmaların çoğunluğunu dilleri, kültürleri, yaşam biçimleri üzerinde yapılan araştırmalar oluşturmuş, onların nereden geldikleri ve erken tarihleri üzerinde fazla durulmamıştır. Ülkemizde Sümeroloji araştırmaları ise Atatürk'ün talimatı doğrultusunda başlatılmıştır. Atatürk, Sümerlilerin Türklerle kültür ve dil bakımından yakın olduğu düşüncesindedir. O, Sümerlilere ait bilimin henüz çocukluk çağında olduğu bir devrede, dillerinin

Türkçeye benzediğine ve Asya topraklarından gelmiş olduklarına inanmıştı (Çığ, 1994: 235).

■ Sümerlilerin Kökeni ve Tarih Sahnesine Çıkışları

Alman Sümerolog Hartmut Schmökel'e göre Sümerliler, "geniş yüzlü, küçük kafataslı, ileriye doğru çıkan düz burunlu, ince dudaklı, küçük ağızlı, kısa alt çeneli, dar alınlı ve geniş tıknaz bedenli insanlar" olarak tanımlanmışlardır. Onlar, rölyef, mühür ve stellerden çıkarıldığı kadarıyla, tıknaz, küçük kafatası olan, açılmış iri gözlü, siyah saçlı, kat kat ve ustaca kesilmiş uzun sakallı, taç veya örgülü saçlı, çoğunlukla da kel insanlardı (Uhlıg, 2006: 65). Sümerliler İsa'dan üç bin yıl önceki zamandan evvel Irak'ın güneyini yurt edinmiş ve bu mıntıkanın, yani Irak'ın kuzey kısmına bile tam mânasile yerleşememiş küçük bir kavimdir. Göçlerinin tarihini nisbi kronolojiye, yani kazılarla ortaya çıkan tabakalardan hangisine rastladığına göre bile, tespit edemiyoruz; kaldı ki mutlak kronoloji ile yani müspet yıllarla tespit edilebilsin. Sümerliler Irak topraklarını 1000 yıldan fazla bir zaman Sami Akadlarla paylaşmışlardır (Landsberger, 1943: 89). "Eski Ortadoğu'nun Kültür Tarihi" adlı eserinde Hartmut Schmökel, Sümerlilerin 3. bin yılın biraz öncesinde göç ettiklerini ve kuzeydeki üstünlüklerini elde tutarlarken güneyin bin yıldan daha fazla bir zaman önce Sümerlileştiğini belirtmektedir (Uhlıg, 2006: 55). Daha İsa'dan 2000 yıl öncelerinde bile, kendileri ve dilleri artık ölmüş bulunduğu halde, Sümer dili Babil mekteplerinde İsa'nın doğumuna kadar okutulmuş ve Babil mabetlerinde Sümer ilâhileri terennüm edilmişti. Babil yazısının yayılması ile Sümer dili batıya kadar yayılmış bulunuyor, 1400 ile 1200 yılları arasına rastlayan devrede Hitit Devleti'nin merkezindeki mekteplerde de Sümerce okutuluyordu. İkinci bin yıl ortalarında bir taraftan Babillilerin yurtları, diğer taraftan Anadolu ve Mısır olmak üzere sınırlanmış bölgede de Sümerce okutuluyordu (Landsberger, 1943: 89). Sümerce yapı bakımından Ural-Altay ve bazı Kafkas dilleri ile benzerlikler gösterir (Günbattı, 2007:

14). Kullanmış oldukları dilin Ural-Altay dil ailesine ait olması, bu kavmin Asya menşeli olduğunu göstermektedir (Çeçen ve Gökçek, 2005: 2).

Sümerlilerin etnik kökenlerinin üzerinde çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalar neticesinde öne çıkan en önemli görüş Sümerlilerin Türklüğü meselesidir. Yapılan araştırmalarda Sümerlilerin Türk oldukları konusuna delil teşkil edecek en önemli kanıtı onların dillerine yansımış sözcük dağarcığında aramak yerinde olacaktır. Sümerce ile Türkçe arasındaki gerek ses gerekse anlam bakımından benzer bazı kültür kelimeleri Sümerlilerle Türkler arasındaki bu bağlantıyı daha da güçlendirecektir (Çeçen ve Gökçek, 2005:2). Kompleksiv cümle yapısı ile sıkı bir ilgisi olan zincirleme ibare şekli arka arkaya sıralanıp sonunda bir gramer eki ile bağlanan ve bir kül teşkil eden ibarelerdir. Bu hususiyeti Türkçede görürüz (Landsberger, 1943: 95). Buradan hareketle Sümerlilerin Türklüğü izah edilmeye çalışılmaktadır. Sümerlilerin dilleri ve dil grupları diğer dünya dilleri ve dil grupları arasında karşılaştırılmıştır. Sümerce ile Türkçenin karşılaştırılması neticesinde iki dildeki ortak kelimelerin varlığı Sümerlilerin etnik yapısının Türk olduğu tezini doğrulamaktadır. Arkeolojik ve antropolojik belgeler de Sümerlilerin kimliğinin belirlenmesine katkı sağlıyor ve Türklükleri tezini güçlendiriyor (Durmuş, 2006: 13). Türkçe “ev-de” yerine Sümerce “e-ta” gibi benzerliklerde gevşek bir akrabalık ifade eder. Yine bu gevşek akrabalığın diğer bir delili daha, Sümercede olsun, Türkçede olsun birinci şahsın M ikinci şahsın S ile gösterilmesidir (Landsberger, 1943: 95). Öte yandan, Sümerliler’in dilleri de bu görüşü destekler mahiyettedir. Zira Sümerce, yapı bakımından Türkçenin de dâhil olduğu “eklemeli” veya “bitişken” diller grubu içinde yer almaktadır. Hatta bu konuda yapılan araştırmalarla 200-300 kadar Sümerce kelimenin Türkçe ile ilgisi görülmüştür (Koca, 1992: 38). Ayrıca, yapı bakımından aynı benzerlik Urartu dili ile Türkçe arasında da görülmüştür (Koca, 1990: 23). Sümerlilerle Türkler arasındaki akrabalık ya da aynı ırktan oluşları üzerindeki bilimsel verileri arkeolojik ve

antropolojik çalışmalar oluşturmaktadır. Mezopotamya iklimine uymayan yünlü giysiler giymeleri, Mezopotamya'da bulunmayan madenleri işlemiş olmaları, ölü gömme adetleri ve brekisefal yapıya sahip olmaları, Sümerlilerle Türkler arasındaki bağlantıyı açık bir şekilde ortaya koymaktadır (Çeçen ve Gökçek, 2005: 4-5).

■ Sümerlilerin Anayurtları, Mezopotamya'ya Göçleri, Göç Yolları ve Yayılma Sahaları

Sümerliler, Klasik Yunan kaynaklarında Mezopotamya (iki nehir arası memleket) adı verilen, Arap kaynaklarında da aynı manada Beynennehreyn denilen bugünkü Irak'ın güneyinde, sadece Bağdat-Basra arasındaki kısmında yerleşmiş eski bir kavimdir (Bilgiç, 1982: 81). Sümerlilerin ilk yurtlarının neresi olduğu konusunda bazı fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Asya'dan bir yerden göçtükleri kabul edilmekle beraber, anavatanlarının neresi olduğu hakkında farklı görüşler bulunmaktadır (Günbattı, 2007: 1). Tanınmış Sümerolog S.N.Kramer ise Sümerliler'in ana yurtlarının bilinmediğini belirtmektedir (Bilgiç, 1982: 86; Kramer, 2002: 64). Klasik çağlarda Babil ülkesi adıyla bilinen Sümer, Mezopotamya'nın aşağı yarısından oluşur; bu alan kabaca günümüz Irak'ının, Bağdat'ın kuzeyinden Basra Körfezi'ne kadar olan bölümüyle özdeştir (Kramer, 2002: 13). Bilim adamlarından bazıları onların esas yurtlarının Orta Asya olduğu üzerinde görüş belirtirken bazıları da onların esas yurtlarının başka yerler olduğu düşüncesindedir. Tanınmış Sümerolog S. N. Kramer, Sümerliler'in Enmerkar ve Lugalbanda destanlarında anlatılan kahramanlık öykülerine dayanarak, ilk Sümer beylerinin Hazar Denizi yakınlarında bir yerde aranan Aratta adlı şehir devletiyle yakın bir ilişki içinde olduklarını, Sümerliler'in ana yurtlarının Aratta bölgesinde olabileceğini söylemektedir (Günbattı, 2007: 2; Kramer, 2002: 57).

Sümerliler M. Ö. IV. binin ikinci yarısında, Klasik Yunan kaynaklarında “ iki nehir arası ülke” anlamına gelen Mezopotamya'nın güneyine göçmüş bir kavimdir (Günbattı, 2007:

1). Sümerlilerin Mezopotamya'ya göçleri üzerinde değişik görüşler bulunmaktadır. "Eski Ortadoğu Saltanat Kapısının Sanat Tarihi" kitabının yayımcısı olan Winfried Orthmann yazdığı önsözde Sümerce konuşan halk gruplarının bu bölgenin ilk sakinleri olmadığını, milattan önceki bir zamanda buraya göç ettiklerini belirtmektedir (Uhlıg, 2006 56). Kramer, Sümerlilerin kara yoluyla Mezopotamya'ya gelmiş olabileceklerini ima etmektedir (Bilgiç, 1982 87; Günbattı, 2007: 2). Onların buraya genellikle doğudan gelmiş oldukları düşüncesi hâkimdir (Bilgiç, 1982 85). Kramer, Sümerlilerin M.Ö. dördüncü binin ikinci yarısında gelmiş olduklarını belirtmektedir. Sümerliler, M. Ö. 3500 yıllarından biraz sonra güney Mezopotamya'ya göç etmiş olmalıdırlar. Bu tarih 3300'ler de olabilir (Bilgiç, 1982: 86-87). Göç edenler, geçiş bölgelerindeki halklarla savaşmaktan ziyade, yeni bir vatan bulmak amacındadırlar ve geniş alanları dalgalar halinde geçerek sular altında kalmış Fırat ve Dicle bölgesine ulaşırlar (Uhlıg, 2006: 13). Göç edenlerin Mezopotamya'yı özellikle seçip seçmedikleri tam olarak bilinmemektedir. Mezopotamya tarihi Sümerlilerin buraya gelmeleriyle başlamıştır. Onların Mezopotamya'ya nereden geldikleri tam olarak tespit edilememiştir. Bu konu ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bunlar arasında en kuvvetlisi, Sümerlilerin Mezopotamya'ya Aral Gölü çevresinden, yani Orta Asya'dan geldikleri şeklinde ileri sürülen görüştür. Bu görüşte olan bilim adamları, Sümerlilerin eski Türk topluluklarından biri veya Türklerle akraba bir kavim olabileceği kanaatine varmışlardır (Koca, 1992: 38). Sümerlilerin dilleri de bu görüşü destekler mahiyettedir (Durmuş, 2006: 3). Kuzey Asya'da yaşayan Türk boyları özellikle Hazar Gölü yörelerinden, Kuzey İran'dan Güney Mezopotamya'ya göç etmişler, burada adları da Türkçe olan "Ur ve Uruk" kentlerini kurmuşlardır (Hatiboğlu, 1979: 31). Sümerlilerin Orta Asya'dan Mezopotamya'ya geldikleri görüşünü savunan Salim Koca, dayanak noktası olarak Hrozny'nin eserine atıfta bulunmaktadır. Sümerliler kendi kaynaklarında ilk yurtlarının yerini, "Arali (Aral)'den geldik, Kaphuzi

(Kafkasya)'den geçtik" şeklinde bir ifade ile belirtmişlerdir (Koca, 1992: 44). Sümerlilerin kendi kaynaklarında geçen bu ifadeyi kabul ettiğimizde onların Aral Gölü çevresinden Mezopotamya'ya geldikleri sonucuna varılmaktadır. Uhlıg, ise Hazar Denizi çevresindeki bu oluşumların net olmadığı görüşündedir (Uhlıg, 2006: 14). Akdoğan, Sümerliler'in Mezopotamya'ya İran Yaylası üzerinden inmiş olmalarının muhtemel olduğu görüşündedir. Mezopotamya'da Türklerin yaşadığına ve bunların bir tablette rastlanan, icat etmiş oldukları bir nota yazısı ile Sümer ilahisini yazdıklarını belirtmektedir (Akdoğan, 2008: 153-154). Landsberger'e göre bütün büyük Sümer şehirlerinin Mezopotamya'nın güneyinde bulunmasını ve kuzeye doğru çıktıkça yerleşim yerlerinin azalmasını, Sümerliler'in en eski ve büyük tanrılarından "yer altı sularının beyi" Enki'nin kült yeri olan Eridu'nun Mezopotamya'nın en güneyinde bulunmasını Sümerliler'in Basra Körfezi üzerinden geldiklerinin önemli bir delili saymıştır. Landsberger, bir Sümer efsanesinde cennetin bulunduğu yer olarak geçen Dilmun (bugünkü Bahreyn) adasının bir Sümer tanrısı ve eşinin kült yeri olduğunu ve bu tanrılara buradan başka bir yerde tapılmadığını belirterek, Sümerliler'in Mezopotamya'ya ulaşmadan önce bu adada oturmuş olabilecekleri görüşünü ileri sürmüştür (Günbattı, 2007: 1).

Sümerliler Mezopotamya'nın tamamına değil, sadece Aşağı Mezopotamya'ya yerleşmişlerdir. Onlar, sahip oldukları bu topraklara, yani Aşağı Mezopotamya'ya "Kengi", Yukarı Mezopotamya'ya da "Subartu" (Su arkası?) adını vermişlerdir. Sümerliler Aşağı Mezopotamya'da şehir devletleri halinde teşkilatlanmışlardır (Koca, 1992: 38). Güney Mezopotamya'ya erken 5. bin yılda göçenler mülk edinen ve güç kullananların yanı sıra, mülksüzler, memnun olmayanlar ve bağımlı olanlar da vardı (Uhlıg, 2006: 10-11). Güney Mezopotamya'da Sümer ilinde yapılan arkeolojik araştırmalar Sümerlilerin Aşağı Mezopotamya'nın yerli halkı olmadığını göstermiştir. Arkeolojik kazılar, silindir mühürler ve piktografik yazının oldukça gelişmiş olması Sümerliler'in güney Mezopotamya'ya en az Uruk katı ortalarında veya sonlarına doğru göç ettiklerinin

açık delilleridir (Bilgiç, 1982: 83-85). Yazının bu dönemde icat edilmiş olması Sümerlilerin oluşturmuş oldukları edebi, fikri bütün maddi kültür unsurlarını burada ortaya koydukları anlaşılmaktadır.

■ Sümerlilerin Kültürel Etkileri

Sümerliler kullandıkları yazı sistemiyle etkili bir iletişim aracına sahip olmuşlar ve diğer medeniyetlerin de etkileşimine olanak sağlamışlardır. Türk dilinin en eski izleri Sümer kaynaklarındaki Türkçe sözlerdir. M.Ö. 3100-M.Ö. 1800 yılları arasına ait Sümerce metinlerde 300'den fazla Türkçe söz yer almaktadır. Sümerceyle Türkçedeki ortak sözler ya ortak kökenden gelmektedir ya da alış veriş sonucu ortaya çıkmıştır. Hangi ihtimal doğru olursa olsun Türkçenin ilk verileri aşağı yukarı M.Ö. 3000-2000 yılları arasına çıkmakta, yani bundan 4-5000 yıl geriye gitmektedir. Ortak sözler Türklerle Sümerlilerin komşu olduklarını da gösterir. Türklerin hiç olmazsa bir bölümü M.Ö. 3000-2000 yılları arasında, belki de daha önce Ön Asya'da yaşamış olmalıdır (Ercilasun, <http://turkoloji.cu.edu.tr/> 31 Aralık 2010). Sümer kelimesi geç Akad dilinde "kültür arazisi" anlamına gelmektedir ve bu nedenle de yerleşikler haklı olarak göçmenleri "Sümerliler" yani "kültür getiriciler" olarak adlandırırlar (Uhlıg, 2006: 16).

Sümerlilerden günümüze ulaşan en önemli kültürel etkiyi onlar tarafından icat edilmiş olan yazının bulunması ve kullanılması oluşturmuştur. Yazının Sümerliler tarafından icat edilmiş olması onların çağdaş ve sonraki kavimlere kaynak olan çok yönlü ve unsurlu zengin bir kültür ve medeniyetin yaratıcısı bir kavim olduklarına işaret etmektedir (Bilgiç, 1982: 103). İlk Sümer yazısı, nesnelerin ve eşyaların resimleri halindeydi. Yani, her türlü nesne ve eşya resimler ile ifade ediliyordu. Bunlar, resim olmaktan çıkıncaya kadar sadeleştirilerek, kullanılması kolay fonetik (ses) yazı sistemine dönüştürülmüştür. Sonunda, bu yazı, her türlü fikri, tarihi ve edebi metni yazmaya elverişli bir hale

getirilmiştir. Sümer çivi yazısı Mezopotamya kavimlerinin ortak yazısı olarak uzun süre yaşamıştır. Mezopotamya dışında, Hititler, Urartular, Hurriiler ve Persler de bu yazıyı kullanmışlardır. Hatta Mısır sarayında da çivi yazısını bilen birçok kâtip bulunuyordu (Koca, 1992: 41).

Sümerlilerin yazının dışındaki diğer bir etki alanını ise dil oluşturmaktadır. Sümerliler tarafından kullanılan dil ile Türk dilinin ilgisi yıllardır araştırılan konulardandır. Benno Landsberger'e göre Sümerlilerin kullandıkları Sümerce dili onların Mezopotamya'ya göç etmelerinden sonra kullanılmaya başlanmıştır. Sümerce'ye iki ve daha fazla heceli ve Sümerce'nin bünyesinden farklı yer adları ile meslek adları ve diğer kültür kelimeleri girmiştir (Bilgiç, 1982: 85). Landsberger tarafından yapılan çalışmalarda da Sümerce ile Türkçe arasındaki benzerlikler ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Sümerliler tarafından kullanılan Sümer dilinin eklemeli ve bitişken bir özellik göstermesi Ural-Altay dil grubuna dâhil olduğunu göstermektedir. Sümerce kompleksif denilen, muğlâk fakat mantıki sıraya bağlı cümle teşkili karakteri ile Türk dili ailesine yakın bir yapıya sahiptir. Kompleksif diller, önce faili, sonra çeşitli derecedeki mefulleri ve tali cümleleri ve sonra ana fiili bir an içinde zihinde, konuşmanın mantığına göre sıralayıp ona göre cümleyi ortaya koyan dillerdir. Sümercede kompleksif cümle yapısı ile ilgili olarak zincirleme cümle şekli vardır. Sümerce'nin bu hali de Türkçeye benzer. Yani ibareler arka arkaya sıralanır ve s onunda bir gramer eki ile bağlanan bir bütün teşkil ederler (Bilgiç, 1982: 105). Bu yüzden Sümercede kullanılan kelimeler ile Türkçede kullanılan kelimeler arasında benzerlikler vardır. Sümerce ile Türkçe arasındaki benzerliklerin ortaya konulduğu ilk çalışmayı Alman araştırmacı Hommel yapmıştır. Hommel yapmış olduğu araştırmasında 300-350 arasında kelime tespit etmiştir. Osman Nedim Tuna tarafından yapılan araştırmalar da Sümerce ile Türkçe arasında ses ve anlam bakımından bazı kelimelerin aynı olduğunu göstermektedir. Dingir=Tengri (Tanrı), kapkagag=kapkacak, men=men (ben), sag=sag (sağ,

sağlam, iyi), tibir= (demir), tin=tin (hayat, ruh), giş=yış (Orman, dağ, ağaç), gişig=eşik, gud=ud (Öküz), tir=yir (yer, toprak), nigin=Yığın (Yığın, küme), zibin=cibin (sinek), urugal=kurgan (mezar), ud=öd (zaman), umuş=ukuş (anlayış, akıl), agar=ağır, zag=sağ (sağ taraf), uş=us(akıl), u=u (uyku), ziz=çeç (tahıl yığını), şir=yır(şarkı, türkü), marun=karınca, dip=yip(ip), dirig=irig (iri, kaba sert) kelimeleri Osman Nedim Tuna'ya göre Sümerce ile Türkçe arasında ortak olan kelimelerden bazılarıdır (Koca, 1992: 44). Osman Nedim Tuna, Sümerce ile Türkçe arasında bir bağlantının olduğunu yaptığı çalışmada ortaya koymuş ve en az 160 kelimenin iki dilde ortak olarak kullanıldığını kanıtlamıştır. Sümerce ile Türkçeyi karşılaştıran bir diğer araştırmacı Olcas Süleyman'dır. Olcas Süleyman, 60 kelimenin Türkçe ile Sümerce arasında aynı anlamda kullanıldığını sonucuna varmaktadır. Sümerce ile Türkçe arasındaki benzerlik çalışmaları sadece tarihçi, filolog gibi akademisyenler tarafından yürütülmemiştir. Bu konuya ilgi duyan, merak uyandıran kişiler de bu alanda çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu çalışmayı yürütenlerden birisi de Mehmet Ünal Mutlu'dur. Yüksek Mühendis olan Mehmet Ünal Mutlu, İlk kubbenin kimler tarafından yapıldığını bir kubbenin onarımı esnasında merak etmiş, bu merakını gidermek için araştırma yapmaya karar vermiştir. Araştırmalar O'nu Sümerlilere kadar götürmüştür. Mehmet Ünal Mutlu da 20 civarında kelimenin Türkçe ile Sümercede ortak kullanıldığını tespit etmiştir. Sümer atasözleri de Türk atasözlerinin hemen hemen aynıdır (Hatiboğlu, 1979: 39). Sümerlilerin kullanmış oldukları yazı ve dil bütün Mezopotamya, Suriye-Filistin, bilhassa Anadolu, kısmen Mısır'a yayılmış ve buralar üzerinden klasik Batı âlemine ve dolayısıyla bütün dünyaya geçmiş ve bugünlere ulaşmıştır (Bilgiç, 1982: 82). Göçler neticesinde Sümerlilerin kültürlerinin Avrupa'yı etkilediği görülmektedir. Kazılarda çıkarılan tapınakların, sarayların, hatta özel evlerin yapı tekniği ve stili daha sonraki milletlerin mimarisinde şu veya bu tarzda görülmektedir. Yapılarda en az 5 bin yıl önce Sümerlilerin uyguladıkları kemer, kubbe sistemi, sütunlar,

yuvarlak pencereler, mozaikler, duvar süsleri, kabartmalar, sunaklar, nişler, avlular, Orta Doğu'da olduğu gibi Yunan ve Roma yolu ile Avrupa mimarisine girmiştir. Silindir mühürlerinde görülen, tapınakların duvarlarını süsleyen Hayat ağacının iki tarafında duran veya birbiriyle kavga eden mitolojik hayvan figürleri, arslan başlı kartal, uzun boyunları birbirine geçmiş masal hayvan sahneleri İtalya, İspanya, Fransa, İsviçre ve Orta Almanya'da bulunan Ortaçağ kiliselerinde çeşitli süslemeler halinde görülmektedir (Çığ, 1994: 236). Sümer kültür ve medeniyetinin diğer bölgelere yayılmasında en önemli etkiyi Akadlılar'ın Sümer maneviyat ve fikriyatını sadeleştirerek Akadça'ya geçirmiş olmaları etkili olmuştur. Böylece, Akadlılar'ın kendilerinden başka diğer komşu kavimler de, onların aracılığı ile Sümer kültür mirasından faydalanmaya başlamışlardır (Bilgiç, 1982: 118).

■ SONUÇ

Sümerlilerin kültürel hayatları, yaşam biçimlerindeki özellikler, kullandıkları dillerindeki kelimelerle Türkçedeki kelimelerin özdeşliği, dillerinin Ural-Altay dil grubundan olması, Orta Asya Türk kültürüne özgü efsanelerin Sümerlilerde de var olması, dini inanç sistemlerindeki benzerlikler ve tapınaklarındaki mimari yapıların özellikleri gibi etkenler onların Orta Asya kökenli bir kavim olduklarını doğruladığı gibi kanaatimizce onların Orta Asya'dan Mezopotamya'ya geldiklerine işaret eder. Yine onların Orta Asya'dan geldiklerine işaret kabul edebileceğimiz unsurları Orta Asya Türk devletlerinde gördüğümüz dağ, ağaç, ırmak kültürlerinde aramamız yerinde olacaktır.

Sümerliler meydana getirdikleri medeniyet sayesinde komşu kavimlerini etkiledikleri gibi daha sonraki medeniyetlerin de kültürel etkilenmelerine neden olmuşlardır. Yazı ve dilin dışında önemli buluşlara imza atan Sümerliler astronomi ile ilgili çalışmalar yapmışlar, matematiksel işlemleri kullanmışlardır. Böylece diğer devletlerin de etkilenmelerini sağlamışlardır. Bu etkileri mimari, sanat alanlarında görmek

de mümkündür.

Dr. Mehmet MANDALOĞLU,
MEB Keçiören Lisesi.

Kaynak: Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi,
Cilt:2, Sayı:5 ss: (31-37)

■ KAYNAKLAR

- ◆ AKDOĞAN, B. (2008). "Türk Din Musikisi Tarihine Bir Bakış", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 49, S. 1, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 151-190.
- ◆ BİLGİÇ, E. (1982). "Atatürk, Fakültemiz ve Kürsümüz Sümerlilerin Tarih, Kültür ve Medeniyetleri", DTCF Atatürk'ün 100. Doğum Yılına Armağan Dergisi Ayrıbasım, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 75-121.
- ◆ ÇEÇEN, S. GÖKÇEK, L. G. (2005). "Sümerce'de Kültür Tarihimize Dair İzler", Akademi Günlüğü Toplumsal Araştırmalar Dergisi, C. I, S. 1, Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları, s. 1-7.
- ◆ ÇİĞ, M. İ. (1994). "Sümerlilerden Zamanımıza Ulaşan Kültür İzleri", XI. TTKB, (Ankara: 5-9 Eylül 1990), C. I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 235-246.
- ◆ DURMUŞ, İ. (2006). "Milattan Önceki Dönemlerde Anadolu'da Türk Varlığı", Uluslararası Askeri Tarih Dergisi, S. 87, Ankara, s. 1-13.
- ◆ DURMUŞ, İ. (1993). İskitler (Sakalar), Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- ◆ ERCİLASUN, A. B. (2010). "Tarihten Geleceğe Türk Dili",..
- ◆ GÜNBATTI, C. (2007). Sümerler, Gutlar, Hattiler, Huriler, Urartular Kökenleri, Tarihleri, Dilleri ve Kültürleri, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- ◆ HATİBOĞLU, V. (1979). "Türk Tarihinin Başlangıcı", Türkoloji Dergisi, C. 8, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 29-52.
- ◆ KOCA, S. (1992). "Eski Mezopotamya'da Tarih, Kültür ve Medeniyet", Türk Yurdu Dergisi, C. 12, Ankara, s. 38-44.

- ♦ KOCA, S.(1990). Türk Kùltürünün Temelleri-1, İstanbul: Damla Neşriyat.
- ♦ KRAMER, S. N. (2002) Sümerler Tarihleri, Kùltürleri ve Karakterleri, Çev: Özcan Buse, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- ♦ LANDSBERGER, B. (1943). "Sümerler", DTCTD, C. I, S. 5, Ankara, s. 89-96.
- ♦ UHLIG, H. (2006). Tarihin Başlangıcında Bir Halk Sümerler, Çev: Nilgün Ersoy, İstanbul: Telos Yayıncılık. Taryhy makalalar